

Omgevallen

Duurzaamheid van Coalities in Nederlandse Gemeenten

Student: Kirsten Bijkerk
Studentnummer: 1282034
Studie: Master Politicologie Universiteit Leiden
Specialisatie: Nederlandse Politiek
Begeleider: Dr. J.P. Vollaard
Tweede lezer: Prof. Dr. R.B. Andeweg
Datum: 10 juni 2013

Abstract

This master thesis is about coalition durability in local government. The interest for this topic comes from the growth of the number of coalitions in Dutch municipalities which terminate before the end of their term. The purpose of this research is to find out whether or not coalition theories are suitable to predict the durability of these local coalitions, and which coalitions have a higher chance of being durable. The classical coalition theories of Riker (1962) and De Swaan (1973) are used to predict coalitions, most of the times on national level. Research on the application of these theories on local level is limited. Furthermore, in The Netherlands it is also out dated; Steunenberg (1992), Denters (1985) and Tops (1989) were the last and only ones to focus on the application of coalition theories on the coalition formation in Dutch municipalities. Since then large institutional changes are made, for example, dualism is implemented in the municipal councils. Therefore it is time for new research on this topic. Besides this, the use of coalition theories as predictors for the durability of coalitions is also very limited; on national level there is some research, on local level none. All of this together makes this research academically very relevant. With the upcoming municipal elections in the spring of 2014 this research is also relevant for local political parties when forming the new coalitions after the election.

The main question of this thesis is to find out which coalitions in Dutch municipalities have a higher durability chance. The hypotheses, and with that also the independent variables, are based on the classical coalition theories. These theories consist of two parts, one part focussing on the size of the coalition and the other part focussing on the ideological differences within the coalition. On the part of size, three hypotheses are made based on the coalition theories. First, minority coalitions have a lower durability chance than majority coalitions. Second, oversized coalitions have a lower durability chance than minimal winning coalitions. Third, coalitions consisting of more parties have a lower durability chance than coalitions consisting of fewer parties. The fourth hypothesis focuses on ideological differences: coalitions with a large ideological range have a lower durability chance than coalitions with a small ideological range.

To test these hypotheses a discriminant analysis was performed with sixty coalitions from different Dutch municipalities. Fifteen of these coalitions were terminated before the end of their term. Of all of these coalitions was measured whether they were minority, oversized or minimal winning coalitions, unfortunately there were no minority coalitions, but

these are also almost nonexistent in Dutch municipalities. Furthermore, the number of parties of the coalition was counted and the ideological range of the coalition was measured. This last factor was measured on two scales, a left/right scale and a progressive/conservative scale. The position of the political parties on these scales is based on their position on these scales in an online voting aid application, called Kieskompas. Information on whether or not the coalitions were terminated before the end of their term came from a yearly research on departing alderman (Bouwman 2007, 2008, 2009, 2010a and 2011a).

The results from the discriminant analysis are not significant ($p=0.707$) and the model explains only 3.6% of the cases. This means that the coalition theories are not suited to predict how durable a coalition will be. However, when looking at the discriminant function we can say something about the influence of the different tested parts;

$$D = (1.55 \times \textit{oversized}) + (-1.12 \times \textit{parties}) + (-1.96 \times \textit{left/right}) + (3.05 \times \textit{progressive/conservative}) + 2.45$$

This function means that, according to this model, being oversized and having a large difference on the progressive/conservative scale will improve the durability of the coalition. Having many parties and a large difference on the left/right scale will decrease the chances of a durable coalition. This is not what was expected.

Because the first research does not give a good model to predict the durability of coalitions, a small second analysis is done. This research focuses on the reasons of the termination of the coalitions which ended before the end of their term, and combines the main reasons for the termination mentioned by three sources; the municipal clerks, reports in regional newspapers and the researches by Bouwman (2007, 2008, 2009, 2010a and 2011a). The results show that trust between all member of the coalition, the parties and the aldermen, is the most important for a durable coalition. Furthermore, policy conflicts are a main cause of termination of coalitions.

The outcomes of the analyses show that Dutch municipal coalitions are really different from national coalitions. They tend to be more oversized, and ideology plays a smaller role on local level than on national level. Therefore, coalition theories based on national coalitions will not be completely applicable to municipal coalitions. This is the case for both the formation of the coalitions, as for the durability. To predict the durability and termination of coalitions other theories have to be developed.

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie in het kader van mijn Masteropleiding Politicologie en de daarin gekozen richting Nederlandse politiek, gevolgd aan de Universiteit Leiden. Een Masteropleiding mogen volgen en een scriptie mogen schrijven die specifiek over Nederlandse politiek gaan, heb ik heel bijzonder gevonden, omdat mijn interesse in Nederlandse politiek dé reden voor mij was om Politicologie te gaan studeren. Het onderwerp van deze scriptie heeft me dan ook tot het einde van het schrijven geïnteresseerd.

Graag wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om een paar personen te bedanken die mij hebben geholpen bij het schrijven van deze scriptie. Allereerst Hans Vollaard, mijn begeleider, voor het lezen, meedenken en het geven van kritiek. Daarnaast hebben zijn colleges met overzicht over onderzoek op het gebied van Nederlandse politiek mij de ideeën en inspiratie gegeven voor het uiteindelijke onderzoek. Ten tweede wil ik professor Andeweg, de tweede lezer, bedanken voor het lezen van en de kritiek op mijn onderzoeksvoorstel en uiteindelijke scriptie. Ook professor Kroonenberg wil ik graag bedanken voor zijn hulp bij het statistische onderzoek dat ik heb gedaan. Van Kieskompas wil ik graag André Krouwel, Simon Ceulemans en Ludo van Dieren bedanken voor het mogen gebruiken van hun data. Ik bedank ook graag de griffiers en medewerkers van de griffie die mij hebben willen helpen bij mijn onderzoek. Ten slotte wil ik Bas bedanken voor het meedenken en het doorlezen van mijn scriptie en de support die ik gekregen heb bij het schrijven.

Inhoudsopgave

Abstract

Voorwoord

Inhoudopgave

Inleiding	1
1. Theoretisch kader	4
1. Coalitietheorieën	4
1. De Theorieën	4
2. Hypotheses	6
3. Coalitietheorieën op Nationaal Niveau	6
4. Coalitietheorieën op Lokaal Niveau	7
2. Coalitiebeëindiging	8
1. Coalitiebeëindiging op Nationaal Niveau	9
2. Coalitiebeëindiging op Lokaal Niveau	11
2. Methode	15
1. Conceptualisatie en Operationalisatie van de Variabelen	15
2. Casusselectie	18
3. Dataverzameling	21
4. Bronvergelijking	22
3. Analyse en Resultaten	24
1. Discriminantanalyse	24
2. Factoren van Coalitiebeëindiging	26
4. Conclusie en Discussie	29
5. Bibliografie	33

Inleiding

Sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 is de coalitie in de gemeente Amersfoort al twee keer gevallen. Dit is zeker niet de enige gemeente waar tussen de verkiezingen door opnieuw wordt onderhandeld, en er vallen ook steeds meer coalities (Bouwman 2011a). Dit roept vragen op over de omstandigheden waaronder deze coalities vallen. Zit er bijvoorbeeld een verschil in de coalities die vallen en coalities die niet vallen? Dit wordt in dit onderzoek uitgezocht aan de hand van klassieke coalitietheorieën. Want hoewel er op dit gebied al verschillende onderzoeken, gerelateerd aan deze vraag, zijn gedaan, is deze vraag zelf nog nooit beantwoord.

De klassieke theorieën van Riker (1962) en De Swaan (1973), gebaseerd op rationele keuzetheorie, worden vaak gebruikt en aangehaald in onderzoek naar coalitieregeringen. Ook is er wel onderzoek geweest naar de toepassing van deze theorieën op lokaal niveau, maar zeer beperkt, en in Nederland ook zeker gedateerd (Denters 1985; Tops 1989; Steunenberg 1992; Gravdahl 1998; Bäck 2003; Skjæveland et al. 2007). Ook voor duurzaamheid van coalities is al aandacht geweest, soms ook in combinatie met coalitietheorie (Dodd 1976; Lupia en Strøm 1995; Diermeier en Merlo 2000; Damgaard 2008; Saalfeld 2008). Op lokaal niveau is in Nederland eigenlijk alleen aandacht voor wethouders die aftreden, maar niet voor de coalitie die daar achter zit (Korsten 2008).

In dit onderzoek worden dus de klassieke coalitietheorieën getest op lokaal niveau en ook wordt gekeken of zij verder reiken dan het voorspellen van gevormde coalities, door te kunnen voorspellen of coalities duurzaam zijn. De onderzoeksvraag zal daarom zijn: *Welke coalities in Nederlandse gemeenten hebben een hogere duurzaamheidskans?*

Het onderzoek naar de toepassing van coalitietheorieën op Nederlandse gemeenten is ondertussen redelijk gedateerd. Daarnaast zijn er sindsdien een aantal redelijke veranderingen geweest in lokale politiek en coalitievorming. Allereerst is in 2002 het dualisme op lokaal niveau ingevoerd. Ten tweede wordt er ook op lokaal niveau steeds meer gebruik gemaakt van (in)formateurs. Toen Steunenberg (1992: 246) meer dan twintig jaar geleden onderzoek deed naar coalities in Nederlandse gemeenten werd er nooit gebruik gemaakt van (in)formateurs. Maar er zijn nog meer veranderingen geweest op lokaal niveau. Er zijn bijvoorbeeld veel gemeenten gefuseerd tot grotere gemeenten. Steunenberg (1992: 273) stelt dat het voor kleinere gemeenten makkelijker was om de coalities te voorspellen.

Daarnaast zijn de laatste jaren ook steeds meer sociale zekerheidstaken naar de gemeenten gegaan. Dit zou er voor kunnen zorgen dat verschillen tussen partijideologieën hierop belangrijker worden. Het is dus zeker zo dat dit onderzoek een vernieuwing kan gebruiken om uit te zoeken in hoeverre coalitietheorieën nog van toepassing zijn op lokale coalitievorming. Daarnaast is er, zoals gezegd, weinig onderzoek naar coalitieduurzaamheid in gemeenten gedaan. Dit alles zorgt ervoor dat dit onderzoek wetenschappelijk interessant is. Daarnaast is dit onderzoek ook relevant voor theorievorming omdat het onderzoekt of de coalitietheorieën ook op een andere manier bruikbaar zijn. Nu worden ze gebruikt om voorspellingen te doen over coalities die gevormd worden. Echter, dit onderzoek laat zien of deze theorieën ook bruikbaar zijn om de duurzaamheid van coalities te voorspellen. Hoewel dit al wel af en toe wordt toegepast (Damgaard 2008; Saalfeld 2008), is een groter onderzoek, met veel gemeenten die institutioneel ongeveer gelijk zijn, nog niet uitgevoerd. Omdat dit onderzoek de focus zal leggen op verschillen tussen coalities die vier jaar blijven zitten en coalities die vallen, zal dit onderzoek ook leren wat voor soort coalities het beste werken op lokaal niveau. Dit is van belang voor de nieuw te vormen coalities na de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en daarna, en voor coalities die misschien daarvoor nog vallen. Gemeenteraadsfracties en (in)formateurs kunnen deze informatie gebruiken bij het ingaan van coalitieonderhandelingen.

Om tot de uiteindelijke resultaten van dit onderzoek te komen zullen er verschillende stappen worden gezet. Allereerst zal er een focus zijn op de geschiedenis en de inhoud van de coalitietheorieën. De theorieën zullen naast elkaar worden gezet en hierop zal een viertal hypothesen gebaseerd worden. Daarna zal besproken worden hoe deze theorieën zijn toegepast in het verleden. Uiteraard is er veel onderzoek gedaan naar hun toepassing als voorspellers van coalities. Dit is voornamelijk op nationaal niveau gebeurd. Ook over de toepassing van deze theorieën op lokaal niveau zijn enkele onderzoeken gedaan, die ook aan bod zullen komen. Omdat het onderzoek zich verder richt op coalities die uit elkaar gaan, is het ook van belang om onderzoek te bespreken dat hierop ingaat. Dit zijn weer zowel onderzoeken op nationaal niveau, als onderzoeken op lokaal niveau. Na deze bespreking van de theorie zal de opzet van het onderzoek uitgelegd worden. Het onderzoek dat gedaan wordt is tweeledig. Allereerst zal uitgelegd worden hoe het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek er uit zal zien. Hierin worden coalities uit zestig gemeenten op verschillende

eigenschappen, die met de coalitietheorie te maken hebben, vergeleken. Ten tweede is er nog een kort kwalitatief onderzoek naar de oorzaken van het vallen van de coalities van de gemeenten die meegenomen zijn in dit onderzoek. Dit tweede deel is een aanvulling op het eerste onderzoek om de resultaten meer in context te kunnen plaatsen door voorbeelden te bespreken. Na deze methodieken van onderzoek zullen de resultaten besproken worden. Het eerste onderzoek wordt gedaan aan de hand van discriminantanalyse. Het tweede onderzoek zal, zoals gezegd, voorbeelden uit verschillende gemeenten bespreken op basis van verschillende bronnen. Ten slotte zal dit alles gecombineerd worden in de conclusie, waarbij wordt teruggegrepen naar de hoofdvraag. Daarnaast zal de toepassing van de resultaten worden besproken.

Hoofdstuk 1 - Theoretisch Kader

Om het onderzoek goed uit te voeren is het van belang om de beschikbare literatuur en onderzoeken te bespreken op het gebied van coalitietheorieën en duurzaamheid van coalities. Allereerst worden daarom de klassieke coalitietheorieën uitgelegd. Hierop zullen de hypotheses van dit onderzoek gebaseerd worden. Hierna zal verder ingegaan worden op de toepassing van de coalitietheorieën, en hoe dit onderzoek binnen de onderzoeken naar coalitietheorieën past. Ten tweede wordt er gekeken naar onderzoek over de duurzaamheid van coalities. Op nationaal niveau is daar redelijk wat onderzoek naar gedaan, ook wel wat in combinatie met coalitietheorieën. In Nederland is er echter weinig aandacht voor duurzaamheid van coalities. Er wordt de laatste paar jaar wel meer aandacht gegeven aan wethouders die opstappen, maar dit wordt niet in de context van coalities bekeken. Dit laat de relevantie van dit onderzoek goed zien.

1.1. Coalitietheorieën

Coalitietheorieën hebben de bedoeling om te voorspellen welke coalities het meest waarschijnlijk zijn om zich te vormen na een verkiezing. Deze theorieën komen voort uit de speltheorie en de rationele keuzetheorie (Mitchell en Nyblade 2008: 202). Ze zijn grofweg in twee typen op te delen: theorieën die alleen uitgaan van de grootte en het aantal partijen van coalities, en theorieën die daar verschillen in ideologie binnen coalities aan toevoegen als belangrijk element. Deze eerste theorieën die alleen ingaan op de grootte van de coalities zijn allereerst ontwikkeld door Riker (1962). Niet lang daarna kwam onder andere De Swaan (1973) met de toevoeging van ideologie.

1.1.1. De Theorieën

Coalitietheorie voorspelt in principe dat een coalitie zo klein mogelijk is, maar in ieder geval altijd een meerderheid heeft. Bij theorieën die alleen ingaan op de grootte van de coalitie is daarom allereerst de vraag of de coalitie die een meerderheid of een minderheid heeft in het parlement. Ten tweede is de vraag of er meer partijen deel uit maken van een coalitie dan nodig is voor een meerderheid, een *oversized* coalitie. Als dit niet zo is, dan is er een coalitie waarbij de partijen in de coalitie allemaal nodig zijn voor een meerderheid. Dit is een *minimal winning* coalitie. Ten tweede voorspellen deze theorieën dat partijen voorkeur

hebben voor een coalitie met zo min mogelijk partijen, omdat dit er voor zorgt dat de individuele partijen binnen de coalitie een betere onderhandelingspositie hebben (Lijphart 1999: 92). Deze twee vormen van coalitietheorie gaan er dus vanuit dat een coalitie een meerderheid moet hebben, met zo min mogelijk partijen, en in ieder geval niet meer partijen dan nodig is voor een coalitie. Mochten deze theorieën ook voorspellen welke coalities minder duurzaam zijn, dan zal dat het geval zijn bij minderheidscoalities, bij coalities die *oversized* zijn, en bij coalities met een groter aantal partijen.

Bij het tweede type is de vraag of de partijen in een coalitie ideologisch dicht bij elkaar staan. Ook hier zijn er weer verschillende coalitietheorieën die hierover voorspellingen doen en hierdoor zijn coalities weer in verschillende categorieën op te delen. Allereerst de *minimal range* coalitietheorie, deze theorie voorspelt dat *minimal winning* coalities met de kleinst mogelijke ideologische verschillen tussen de deelnemende partijen, de meest waarschijnlijke coalities zijn. De tweede theorie, die *minimal connected winning* coalities voorspelt, gaat er vanuit dat de partijen in een coalitie ideologisch aaneengesloten moeten zijn. Er mogen dus geen partijen zijn die ideologisch nog tussen de partijen staan die meedoen aan de coalitie. Hierdoor kan er echter wel sprake zijn van een *oversized* coalitie, omdat er een kleine partij tussen meerdere grote partijen kan staan, die niet nodig is voor de meerderheid van de coalitie. De derde ideologisch georiënteerde coalitietheorie gaat er vanuit dat de partij die ideologisch in het midden staat een coalitie vormt met omliggende partijen. Dit kan dan een coalitie met partijen links van deze partij zijn, rechts van deze middenpartij, of met een combinatie van linkse en rechtse partijen. Deze vorm wordt de *policy-viable* coalitie genoemd (Lijphart 1999: 92). De verwachting is dus dat partijen die ideologisch dicht bij elkaar staan eerder een coalitie zullen vormen dan partijen die minder dicht bij elkaar staan. Als dit vertaald wordt naar de duurzaamheid van coalities is de verwachting dat coalities met partijen die dicht bij elkaar staan, duurzamer zijn dan coalities waarbij er een grote ideologische spreiding is. Coalities met een kleine ideologische spreiding zullen dan minder snel vallen dan coalities met partijen die veel in ideologie verschillen.

1.1.2. Hypotheses

In dit onderzoek wordt getest of deze coalitietheorieën ook kunnen voorspellen hoe duurzaam coalities zijn en welke coalities eerder vallen. Op basis van bovenstaande coalitietheorieën kunnen hypothesen worden gevormd over de duurzaamheid en het vallen van coalities.

H1: Minderheidscoalities hebben een grotere kans om te vallen dan meerderheidscoalities.

H2: *Oversized* coalities hebben een grotere kans om te vallen dan *minimal winning* coalities.

H3: Coalities met meer partijen hebben een grotere kans om te vallen dan coalities met minder partijen.

H4: Coalities met een grote ideologische spreiding hebben een grotere kans om te vallen dan coalities met een kleine ideologische spreiding.

1.1.3. Coalitietheorieën op Nationaal Niveau

De bovenstaande coalitietheorieën zijn uitgebreid getest en gebruikt in onderzoek en dan voornamelijk op nationaal niveau. Müller en Strøm (2000) besteden bijvoorbeeld in hun boek aandacht aan coalitieregeringen in West-Europa. In hun boek wordt van veel landen het proces van coalitievorming, de eigenschappen van de coalities die voorkomen, en het verloop van deze coalities besproken. Müller en Strøm (2000) laten zien dat de invloed van de coalitietheorieën nog steeds erg groot is. Er wordt in hun boek vaak teruggegrepen naar deze theorieën om aan te geven in hoeverre deze wel of niet te zien zijn in de betreffende landen. Hoewel de coalities zich misschien niet altijd vormen zoals de coalitietheorieën verwachten, is het in ieder geval een manier om te laten zien welke coalities zich wel gevormd hebben. Saalfeld (2000: 46) vraagt zich bijvoorbeeld af hoe het kan dat er in Duitsland voor 1976 heel weinig *minimal winning* coalities waren.

Een interessant land om naar te kijken in verband met dit onderzoek is Noorwegen, omdat daar, net als in de Nederlandse gemeenten, geen tussentijdse verkiezingen worden gehouden als een coalitie de termijn niet volmaakt. Omdat dit anders is dan in de meeste andere landen op nationaal niveau, zou de vraag kunnen zijn of coalitietheorie dan wel relevant is. Narud en Strøm (2000) laten zien dat in Noorwegen coalities zich net zo goed wel als niet volgens de theorieën vormen, en deze theorieën dus net zo relevant zijn voor

Noorwegen als voor andere landen. Noorwegen heeft veel minderheidsregeringen gevormd door de Arbeiderspartij, afgewisseld met centrum(rechtse) coalities. De ideologische afstand tussen de partijen is dus een belangrijk criterium voor het vormen van een coalitie (Narud en Strøm 2000: 169). Daarnaast zijn ook in Noorwegen niet alle coalities even duurzaam, dus hierin verschilt het land niet van andere landen met coalitieregeringen. In Noorwegen wordt, als er een coalitie valt en de termijn nog niet om is, net als in Nederland, een nieuwe coalitie gevormd, echter dit gebeurt zonder nieuwe verkiezingen tussendoor (Narud en Strøm 2000: 185). Het is dus in dit onderzoek van belang om bewust te zijn van eventuele institutionele verschillen tussen lokale coalities en nationale coalities. Deze institutionele verschillen zitten ook tussen landen, zoals in bovenstaand voorbeeld, waarin Noorwegen verschilt van Nederland. Het is daarom moeilijker om op nationaal niveau veel cases te hebben die institutioneel zo weinig verschillen dat eventuele effecten van deze verschillen kunnen worden geëlimineerd. Gemeenten kunnen daarom goed gebruikt worden voor dit onderzoek naar effecten van coalitieopbouw op de duurzaamheid van coalities, bewust blijvend van de eventuele institutionele verschillen.

1.1.4. Coalitietheorieën op Lokaal Niveau

Coalitievorming heeft dus een lange geschiedenis van theorieën. Deze theorieën zijn gebaseerd op- en geformuleerd voor nationale coalitievorming. Dit geeft meteen weer wat een probleem zou kunnen zijn met deze theorieën; ze zijn gebaseerd op nationale coalitievorming, maar voorspellen deze tegelijkertijd ook (Skjæveland et al. 2007: 721). Het is interessant om deze theorieën te testen met data van lokaal niveau om drie redenen. Allereerst is er veel meer data beschikbaar op lokaal niveau, hiermee kunnen de theorieën uitgebreider getest worden. Daarbij komt ook nog dat gemeenten binnen een bepaald land vaak goed vergelijkbaar zijn, omdat er vaak sprake is van ongeveer dezelfde omstandigheden. Het gaat dan bijvoorbeeld om politieke cultuur en formele instituties. Doordat dit bij alle gemeenten ongeveer hetzelfde is, zijn veel factoren constant, en is een vergelijking veel beter te maken dan als er landen vergeleken worden die vaak op dit soort gebieden veel verschillen hebben. Ten tweede kunnen de coalitietheorieën worden getest op hun reikwijdte. Er kan worden gekeken of deze theorieën alleen in staat zijn om coalities te voorspellen op nationaal niveau, waar ze in eerste instantie voor gevormd zijn, of dat ze

ook coalities op lokaal niveau kunnen voorspellen. Door te testen of deze theorieën ook de duurzaamheid van coalities kunnen voorspellen, wordt de reikwijdte van de theorieën nog verder opgezocht. Ten derde kan er gekeken worden hoe coalitievorming op lokaal niveau zich al dan niet onderscheidt van coalitievorming op nationaal niveau. Het zou bijvoorbeeld ook zo kunnen zijn dat ideologieën op lokaal niveau veel minder van belang zijn.

Onderzoek naar coalitievorming en de toepassing van coalitietheorieën op lokaal niveau is zeer beperkt. Steunenbergh heeft in 1992 hier onderzoek in Nederland naar gedaan, evenals Denters (1985) en Tops (1989). Later zijn er ook Noorse (Gravdahl 1998), Zweedse (Bäck 2003) en Deense (Skjæveland et al. 2007) onderzoeken geweest. De Scandinavische onderzoeken geven niet allemaal gelijke uitkomsten, maar ze komen wel deels overeen. Gravdahl (1998: 319) ziet in Noorwegen veel *oversized* coalities op lokaal niveau. Bij Skjæveland et al. (2007: 739) zijn er voornamelijk meerderheidscoalities, maar deze zijn niet per definitie minimaal. Ten behoeve van beleidsovereenkomsten kan er bijvoorbeeld een middenpartij aan de coalitie toegevoegd worden. In het resultaat van het artikel van Bäck (2003: 463) komt beleidsovereenkomst nog meer naar voren. Zweedse lokale coalities zijn gebaseerd op minimale meerderheid. Deze coalities hebben echter wel het een minimale spreiding op ideologie of bestaan zelfs uit ideologisch aaneengesloten partijen. Coalitietheorieën voorspellen volgens Bäck (2007) redelijk goed de Zweedse lokale coalities. Uit het onderzoek van Steunenbergh (1992) komt voornamelijk dat in Nederlandse gemeenten het aantal partijen in de coalitie het meeste van belang is. Het onderzoek van Tops (1989: 108) laat zien dat tot midden jaren tachtig er op gemeentelijk niveau ook vaak sprake was van afspiegelingscolleges. Dit betekent dat de samenstelling van het college in verhouding zo veel mogelijk gelijk is aan de samenstelling van de gemeenteraad.

De datering en de hoeveelheid van deze laatste onderzoeken naar coalitietheorieën, toegepast op de Nederlandse lokale politiek, laten zien dat vervolgonderzoek zeker van belang is.

2.2. Coalitiebeëindiging

Zoals hierboven is besproken zijn er slechts enkele onderzoeken gedaan naar coalitievorming op lokaal niveau. Hierin wordt dan onderzocht welke coalities vaak voorkomen op dit niveau en of coalitietheorieën ook toepasbaar zijn op deze coalitievorming. In dit onderzoek zal

echter worden gekeken naar wat voor soort coalities een grotere kans hebben om te vallen, daarom is het van belang om ook onderzoek naar de oorzaken van vallende coalities te bespreken. Allereerst op nationaal niveau, omdat daar nog redelijk wat wetenschappelijke onderzoeken en artikelen over zijn. Ten tweede ook gefocust op beëindigde coalities in Nederlandse gemeenten.

2.2.1. Coalitiebeëindiging op Nationaal Niveau

Coalities worden ook op nationaal niveau beëindigd voordat de eigenlijke termijn van de coalitie verstreken is. Timmermans en Andeweg (2000: 387) laten zien dat in Nederland de gemiddelde regeerperiode van een coalitie tot dan toe drie jaar was. Dit was echter voor de tijdsspanne 2002-2012 waarin de Nederlandse kiezers vijf keer naar de stembus mochten. Daarnaast laten Timmermans en Andeweg (2000: 387) ook zien dat in Nederland de belangrijkste reden voor vroegtijdige coalitiebeëindiging beleidsconflicten tussen coalitiepartijen is. Over deze beëindiging van nationale coalities zijn drie verschillende wetenschappelijke theorieën ontwikkeld die het verschil in de duurzaamheid van coalities willen verklaren (Saalfeld 2008: 332, Lupia en Strøm 1995: 651). De eerste stroming ziet de oorzaken van coalitiebeëindiging in structurele kenmerken. Dit kunnen kenmerken van het politiek systeem zijn, maar ook kenmerken van de coalitie. Deze kenmerken van de coalitie komen uit de coalitietheorieën. Voor de beëindiging van coalities zouden dezelfde variabelen van belang zijn als voor de vorming van coalities. *Minimal winning* coalities zouden dan stabiel zijn dan minderheidscoalities of *oversized* coalities (Diermeier en Merlo 2000: 63). De tweede stroming gaat er vanuit dat coalities vervroegd beëindigd worden, omdat ze te maken krijgen met kritieke gebeurtenissen. Dit zijn gebeurtenissen buiten de macht van de politieke spelers in de coalitie om, die er voor zorgen dat een kabinet moet aftreden. Dit kunnen gebeurtenissen zijn als schandalen, maar ook economische crises. De derde stroming combineert de eerste twee (Saalfeld 2008: 333). Lupia en Strøm (1995: 651) laten met hun model zien dat instituties een significante rol spelen bij de duurzaamheid van coalities. Daarnaast kunnen er ook gebeurtenissen voorbij komen die deze duurzaamheid beïnvloeden, zonder dat de politieke spelers binnen de coalitie hier veel invloed op hebben. Zij verbinden echter wel voorwaarden aan de instituties en gebeurtenissen die invloed hebben. Alleen instituties die direct invloed hebben op bijvoorbeeld de macht van partijen

om coalities te ontbinden, zijn van belang voor de duurzaamheid van coalities. Daarnaast zijn gebeurtenissen pas kritiek als zij de politieke spelers binnen de coalitie beperken in het bereiken van hun doelen.

Coalities die worden beëindigd kunnen worden onderverdeeld in twee vormen (Damgaard 2008: 303, Saalfeld 2008: 331). Allereerst een technische beëindiging, hierbij ligt de reden van de beëindiging buiten de macht van bijvoorbeeld de regering. Dit is het geval als de termijn voor het parlement verstreken is. Er moeten dan nieuwe parlementsverkiezingen worden gehouden waarna er een nieuwe coalitie gevormd kan worden. Ten tweede kan een coalitie beëindigd worden doordat leden van een coalitie er zelf voor kiezen om de coalitie te beëindigen, een discretionaire beëindiging. Damgaard (2008: 304) geeft aan dat coalities vaak om meerdere redenen tegelijk worden beëindigd, waardoor dit een heel complex onderwerp is. Hij onderscheidt verschillende redenen die leiden tot een discretionaire beëindiging van een coalitie. Allereerst kunnen er voortijdige verkiezingen worden uitgeschreven of kan een coalitie met één of meerdere partijen uitgebreid worden. Verder kan er ook nog sprake zijn van een conflict, zowel tussen verschillende coalitiepartijen, als binnen één van de coalitiepartijen. Ten slotte kan een kabinet een nederlaag lijden, wat ervoor zorgt dat de coalitie beëindigd moet worden (Damgaard 2008: 307).

Damgaard (2008: 314) benadrukt allereerst dat deze condities erg afhankelijk zijn van de plaats en tijd waarin de coalitie plaatsvindt. Elke land heeft namelijk zijn eigen politiek systeem, dat zijn eigen regels kent. Daarnaast kunnen deze regels of het omgaan met de regels, de politieke cultuur, ook nog veranderen door de tijd. Dit maakt de omstandigheden van elke coalitie uniek, daarom is het bijna onmogelijk om een algemene causale relatie te vinden tussen condities en het beëindigen van een coalitie. Dit zorgt dus ook voor de verschillen tussen landen in redenen dat een coalitie beëindigd kan worden. Ten tweede komen bij Damgaard (2008: 314), ook weer, net als bij Saalfeld (2008), de klassieke coalitietheorieën naar voren. Hij geeft aan dat hij verwacht dat bijvoorbeeld *minimal winning* coalities beter bestand zijn tegen conflicten in een coalitie dan minderheidscoalities. Ook verwacht hij dat coalities eerder beëindigd worden als er grote beleidsverschillen zijn tussen de deelnemende partijen. Zijn onderzoek ondersteunt deze verwachtingen echter niet met veel overtuiging, er zijn geen duidelijke verschillen tussen minderheidscoalities en

minimal winning coalities te zien. Wel is te zien dat een coalitie met meer partijen een grotere kans heeft op conflicten tussen deze partijen, maar deze bevinding is niet significant. Echter, wel significant is de bevinding dat een coalitie bestaande uit partijen die qua beleidsvoorkeuren ver uit elkaar liggen een grotere kans heeft op conflicten en dus op een discretionaire beëindiging (Damgaard 2008: 320).

Ook Dodd (1976: 139) heeft onderzoek gedaan naar de relatie tussen de vorm van een coalitie en de duurzaamheid van een coalitie. Ook hij verwacht dat *minimal winning* coalities het meest duurzaam zijn. *Oversized* of minderheidscoalities zijn dan minder duurzaam. Hij vindt met zijn onderzoek sterk bewijs voor deze relatie. De vorm van de coalitie zou 27% van de duurzaamheid van de coalitie verklaren. Daarnaast laat Dodd (1976: 143) ook zien dat de duurzaamheid van een coalitie afhankelijk is van het partijstelsel van het land.

De verschillende uitkomsten van de onderzoeken van Damgaard (2008) en Dodd (1976) laten zien dat er nog veel onduidelijkheid is over de invloed van de vorm van coalities op de duurzaamheid hiervan. Zoals eerder aangegeven is het onderzoek dat gedaan zal worden ook van belang omdat, door lokale coalities te gebruiken, veel coalities samen genomen kunnen worden met dezelfde institutionele omstandigheden. Hierdoor kunnen de coalitietheorieën beter getest worden. Dit geldt ook voor de functie van coalitietheorieën als voorspellers van duurzaamheid. De bovengenoemde onderzoeken richten zich allemaal op nationale coalities, die komen uit verschillende landen die institutioneel allemaal verschillen.

1.2.2. Coalitiebeëindiging op Lokaal Niveau

In Nederland wordt de laatste jaren steeds meer onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van colleges. Met name nadat in 2002 het dualisme op gemeentelijk niveau is ingevoerd, is hiervoor op verschillende niveaus aandacht geweest. Deze onderzoeken richten zich voornamelijk op het vertrek van wethouders en burgemeesters, en minder op het uiteenvallen van coalities. Een goed voorbeeld is het jaarlijkse onderzoek van Bouwmans (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010a en 2011a) naar vertrekkende wethouders in Nederlandse gemeenten. Elk jaar bekijkt hij alle wethouders die vroegtijdig zijn gestopt en zet hij de oorzaken van vertrek op een rij. Vaak vertrekt er slechts één wethouder die vervangen wordt door een partijgenoot, maar ook het vertrek van een partij uit de coalitie of

hele vertrekkende colleges komen voor. Zeker in de eerste raadsperiode na de invoering van het dualisme kijkt Bouwmans ook naar welke rol dit dualisme bij het vertrekken van wethouders speelt. Het dualisme zorgt er voor dat de verhoudingen tussen de raad en de wethouders veranderd is. Het kost tijd voor beiden om hieraan te wennen. De raad kan nu veel makkelijker wethouders wegsturen door middel van een motie van wantrouwen, en de raad doet dit ook volgens Bouwmans (2005). In 2004 was het aantal wethouders dat om politieke redenen moest vertrekken substantieel hoger dan tien jaar daarvoor. Echter, naar de specifieke invloed van de invoering van het dualisme op het vallen van coalities kijkt Bouwmans niet. Hij laat wel zien dat in 2010 een recordaantal coalitiecrises is uitgebroken in de eerste maanden na de verkiezingen. Terwijl dit in 2002 nog vier was en in 2006 slechts drie, kwam het aantal gevallen coalities in 2010 op acht (2011a: 28). Bouwmans ziet als belangrijkste oorzaak voor deze crises verstoorde verhoudingen tussen de coalitiepartijen of bestuurders. Daarnaast zorgen brede coalities die gevormd worden met veel en onervaren partijen en -bestuurders voor een risico op crisis (2011a: 31).

Ook Korsten heeft meerdere onderzoeken gedaan naar het bestuur op gemeentelijk niveau. In een evaluatie van de invoering van het dualisme uit 2008 bespreekt hij welke institutionele veranderingen zich hebben voorgedaan in de gemeenten om het dualisme in te voeren. Daarnaast gaat hij ook in op het vertrek wethouders en burgemeesters. Korsten (2008: 7) betoogt, in tegenstelling tot Bouwmans (2005), dat de invoering van het dualisme niet heeft geleid tot een grote toename van wethouders en burgemeesters die door de raad gedwongen zijn om te vertrekken, maar hij sluit invloed van dualisering op vertrekken van wethouders niet uit. In het artikel van Korsten (2008: 7) wordt kort genoemd dat er een bepaalde groep van gemeenten is, waarvan bekend is dat wethouders, burgemeesters of colleges daar eerder vallen. Een later artikel van Korsten en Schoenmaker (2011) richt zich specifiek op deze probleemgemeenten. Deze probleemgemeenten kenmerken zich door aanhoudende bestuurscrises, waardoor dit bestuur niet meer goed functioneert en de burger het vertrouwen in het gemeentebestuur verliest (Korsten en Schoenmaker 2011: 30). Één van de oorzaken die door hen wordt benoemd is een gemeentebestuur met veel kleine fracties. Daarnaast wordt ook een college dat uit veel partijen bestaat gezien als een oorzaak van probleemgemeenten. Als een mogelijke oplossing wordt het uitschrijven van tussentijdse verkiezingen besproken. Dit zou er bijvoorbeeld voor kunnen zorgen dat

afsplittingsen van partijen uit de raad verdwijnen en de versplintering in de raad afneemt. Echter, Korsten en Schoenmaker (2011: 45) zijn niet overtuigd, omdat de uitslag van verkiezingen vaak moeilijk te voorspellen is, een verkiezing zou daardoor ook voor meer versplintering kunnen zorgen.

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken voert elke twee jaar een onderzoek uit naar het bestuur op diverse niveaus, de *Staat van het Bestuur*. Hierin wordt onder andere ook aandacht besteed aan aftredende bestuurders, zoals wethouders op lokaal niveau. Er wordt voornamelijk gekeken naar de vertrekredenen van de wethouders. Het onderzoek begint in 2006 met een overzicht van de eerste raadsperiode na het invoeren van het dualisme in de gemeenten, 2002-2006. Volgens dit onderzoek zijn er drie factoren van belang voor aftredende wethouders. Allereerst zijn de politieke verhoudingen van invloed op de wethouders, dit zijn zowel de verhoudingen binnen het college, als de relatie tussen de raad en het college. Ten tweede kunnen de resultaten en de invloed van de wethouder factoren zijn die zorgen voor tussentijds aftreden. Het zijn dan voornamelijk de prestaties van de individuele wethouder die er voor kunnen zorgen dat de wethouder moet vertrekken. Ten slotte kunnen er ook nog persoonlijke overwegingen zijn om te stoppen met het wethouderschap (2006: 121). Er wordt dus verder niet gekeken naar de invloed van de coalitie. Wat ook uit dit onderzoek komt is dat wethouders van lokale partijen relatief vaak aftreden en dat in kleinere gemeenten vaker wethouders stoppen vanwege verstoorde politieke verhoudingen (2006: 123). Het onderzoek uit 2008 is geen verdere uitbreiding van het onderzoek uit 2006, slechts de cijfers over 2006 en 2007 zijn hierin extra meegenomen. Deze toevoeging geeft echter verder geen andere resultaten. In 2009 heeft de toenmalige Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken toegezegd een onderzoek in te zullen stellen naar het aftreden van wethouders. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in de *Staat van het Bestuur* 2010 en 2012. In 2010 zijn dit vooral de kwantitatieve cijfers, hier wordt bijvoorbeeld duidelijk dat grote gemeenten een groter percentage wethouders ziet vertrekken dan kleine gemeenten (2010: 104). Ook laat het onderzoek zien dat het percentage wethouders dat aftreedt sinds 1986 alleen maar gestegen is van 20% in de periode 1986-1990, naar ongeveer 30% in de periode 2006-2010. In deze gegevens worden echter ook wethouders meegenomen die om persoonlijke redenen, zoals ziekte, met het wethouderschap stoppen. Interessanter om te zien is dat het percentage terugtrekkende

wethouders met een politieke reden tussen 1986 en 1998 veel meer is gestegen, van 25% naar 57%. Het onderzoek laat daarna zien dat over 2007-2009 het percentage wethouders dat is afgetreden na een politiek conflict ook ongeveer 56% was. Het rapport gaat verder ook nog in op eventuele invloed van de invoering van het dualisme in 2002. De invloed van het dualisme op de toename van het aantal aftredende wethouders is volgens het onderzoek beperkt, zij staan hier dus enigszins tussen Bouwmans (2005) en Korsten (2008) in (2010: 107). De *Staat van het Bestuur* van 2012 laat de resultaten uit het kwalitatieve deel van het eerder genoemde onderzoek zien. Zij kijken hier op drie verschillende niveaus naar oorzaken van het opstappen van wethouders. De factoren die volgens het onderzoek van invloed zijn, zijn divers. Ook het dualisme en de coalitie komen hier naar voren, waarbij dualisering niet wordt gezien als een belangrijke oorzaak, maar wel iets dat conflicten kan bevorderen. Wat wel eenduidig is, is dat het aftreden van wethouders een proces is waarin veel partijen een rol spelen, niet alleen de wethouders, maar ook de raadsleden en de burgemeester bijvoorbeeld (2012: 140).

Al deze onderzoeken laten zien dat er veel aandacht is voor colleges die uit elkaar vallen en dat hier ook goede redenen voor zijn, omdat dit ook steeds meer gebeurt. Echter, telkens mist de visie vanuit technische kant van de coalitieopbouw. De vraag of alleen al bepaalde eigenschappen van een coalitie de kans groter maken op wisselingen in het college wordt nergens gesteld en dus ook niet beantwoord. Dit onderzoek zal deze vraag stellen en beantwoorden. Daarmee vormt dit de schakel tussen de politieke theorie en de ontwikkeling van vertrekkende wethouders in de politieke praktijk.

Hoofdstuk 2 – Methode

De methode van het uitgevoerde onderzoek zal in dit hoofdstuk besproken worden. Het onderzoek bestaat uit twee delen, een kwantitatief hoofdonderzoek en een kleiner kwalitatief aanvullend onderzoek. Eerst zal de methode van het kwantitatieve onderzoek uitgebreid besproken worden. Belangrijk is om de variabelen duidelijk vast te stellen, zowel conceptueel als operationeel. Dit zal daarom in de eerste paragraaf worden behandeld. Vooral naar de operationalisatie van de spreiding van ideologie binnen een coalitie zal veel aandacht gaan, omdat dit lastig is om duidelijk te operationaliseren. De gebruikte methode zal daarom uitgebreide uitleg krijgen. In de tweede paragraaf wordt ingegaan op de selectie van de gemeenten en de tijdsperiode waarin het onderzoek gedaan wordt. Om het onderzoek representatief voor Nederland te laten zijn, moeten de geselecteerde gemeenten een goede verdeling hebben over verschillende eigenschappen. Dit zal daarom in deze paragraaf aan de orde komen. Ook is daar een lijst te zien met de gemeenten die meegenomen zijn in het onderzoek. In de derde paragraaf wordt besproken waar de verzamelde data vandaan gekomen is. De vierde paragraaf gaat in op het kleinere vervolgonderzoek. In dit onderzoek wordt gekeken naar de factoren die in gemeenten gespeeld hebben bij uit elkaar vallen van de coalitie. Dit wordt gedaan aan de hand van drie verschillende bronnen die elk besproken zullen worden.

2.1. Conceptualisatie en Operationalisatie van de Variabelen

Om de duurzaamheid van coalities te kunnen meten moet duidelijk zijn hoe een beëindigde coalitie gedefinieerd wordt. Damgaard (2008: 302) geeft aan dat hier geen eenduidige definitie van is in de literatuur als het gaat om coalities in een parlementaire democratie. Echter, Damgaard (2008) heeft het hier ook over beëindiging van coalities doordat er verkiezingen uitgeschreven zijn, omdat de termijn voor het parlement verlopen is. In dit onderzoek gaat het echter om het verschil tussen coalities die duurzaam genoeg zijn om de volledige periode vol te maken tot de nieuwe verkiezingen en coalities die hier niet duurzaam genoeg voor zijn. De uiteindelijke definitie gebruikt door Damgaard (2008: 303) is daarom ook niet helemaal van toepassing in dit onderzoek. Hij geeft aan dat hij uitgaat van een kabinetsbeëindiging wanneer de partijen die deelnemen aan het kabinet veranderen, als de premier wisselt of als er nieuwe verkiezingen uitgeschreven worden. Dit laatste punt is

niet van belang voor dit onderzoek omdat er in Nederland geen nieuwe verkiezingen worden uitgeschreven als een coalitie op gemeentelijk niveau wordt beëindigd. Het tweede punt is niet van belang omdat er op gemeentelijk niveau geen equivalent is van de premier. Een burgemeester maakt wel deel uit van het college, maar staat boven de wethouders en heeft een eigen termijn. Hij wordt benoemd via Koninklijk Besluit en niet door de raad. Daarnaast kan de burgemeester van een partij zijn die niet in de coalitie zit of in uitzonderlijke gevallen zelfs niet in de gemeenteraad zit. De definitie die in dit onderzoek gebruikt wordt voor het beëindigen van een coalitie is: een wijziging in de partijen die deelnemen aan de coalitie. Er kan een partij uit de coalitie stappen, er kan juist een partij bijkomen, of er wisselen één of meerdere partijen. Er is in dit onderzoek gekozen om gemeenten waarbij een wethouder opstapt, maar vervangen wordt door een wethouder van dezelfde partij, niet mee te nemen als gemeente waarin een coalitie is beëindigd, omdat het onderzoek gaat om de partijen die deelnemen aan de coalitie en dit wijzigt niet in een dergelijk geval. Daarnaast is het in (kleine) gemeenten soms het geval dat niet elke partij die aan de coalitie deelneemt ook een wethouder levert omdat het maximum aantal wethouders beperkt is op basis van het aantal inwoners van de gemeente.

Verder is het van belang om eigenschappen van de onderzochte coalities op een rij te zetten. In dit onderzoek gaat het daarbij om drie eigenschappen. Allereerst de hoeveelheid zetels die de coalitie in de gemeenteraad heeft, en dan in verhouding tot het totale aantal zetels. Er wordt dan gekeken of deze coalities minderheids-, *minimal winning*, of *oversized* coalities zijn. Ten tweede is het van belang om te weten uit hoeveel partijen de coalitie bestaat. Er kan dan worden vergeleken of coalities die tussentijds beëindigd worden uit meer of minder partijen bestaan. Ten slotte wordt de ideologische spreiding van de coalities bepaald. Dit gebeurt zowel op een links/rechts schaal als op een conservatief/progressief schaal. De gegevens hiervoor komen van het Kieskompas voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2010. Kieskompas heeft alle partijen binnen een gemeente geplaatst aan de hand van dertig stellingen waarop de partijen hun positie op een vijfpuntsschaal moest aangeven, vijftien op een links/rechts schaal en vijftien op een progressief/conservatief schaal. Deze plaatsingen zijn gecontroleerd aan de hand van de verkiezingsprogramma's en mediaberichten.

De indeling van de schalen van het Kieskompas gebeurt aan de hand van algemene omschrijvingen van de vier richtingen. De links/rechts schaal richt zich op sociaaleconomische onderwerpen. Onder 'links' wordt verstaan dat een partij vindt dat de gemeente zich niet alleen bezig moet houden met kerntaken, maar ook met het herverdelen van welvaart en het beschermen van de sociale zekerheid. De kosten die hieruit voortkomen, kunnen betaald worden met belastingverhogingen, voornamelijk voor mensen met een hoger inkomen. 'Rechts' is hier het tegenovergestelde van, volgens de omschrijving van Kieskompas vinden rechtse partijen dat de gemeente zich moet richten op haar kerntaken, zoals veiligheid. Ook zijn zij juist tegen hogere belastingen en herverdeling van welvaart. De progressief/conservatief schaal gaat over ethische onderwerpen, waarden en normen en ook over milieu. Progressieve partijen vinden persoonlijke vrijheden heel belangrijk, daarnaast verkiezen zij milieu boven economie en hebben zij een multiculturele levenshouding. Conservatieve partijen staan hier recht tegenover. Hier wordt veel waard gehecht aan traditionele waarden en instituties. Daarnaast zullen conservatieve partijen economie boven milieu kiezen (Kieskompas 2010). Aan de hand van deze omschrijvingen is bepaald welke schaal van toepassing was op de stellingen. De precieze stellingen zijn voor elke gemeente anders, omdat de stellingen zijn gespecificeerd op de bepaalde gemeenten door specifieke gebieden te noemen waar zij op van toepassing zijn. Echter, er zitten wel vaak dezelfde soorten stellingen in de Kieskompassen van de verschillende gemeenten. Stellingen op de links/rechts schaal zullen dus vooral gaan over het verhogen of verlagen van belastingen, of over het bouwen van sociale huurwoningen. Stellingen die vaak op de progressief/conservatief schaal voorkomen gaan bijvoorbeeld over de zondagopenstelling van winkels, of over coffeeshops, maar ook over een klimaatneutraal werkende gemeente of de plaatsing van windmolens.

De methode van Kieskompas om tot deze plaatsingen te komen en de indeling in de gebruikte schalen is niet vrij van kritiek. Martin Rosema (2006) vindt dat de links/rechts schaal niet meer geschikt is om de huidige tegenstellingen tussen partijen in te vangen. Er wordt daarnaast vooral gewezen op de invloed die de makers hebben op het uiteindelijke Kieskompas. De makers bepalen de formulering van de stellingen en de thema's die in het Kieskompas naar voren komen (Pous 2012). Deze kritiek komt ook terug in onderzoek naar (online) stemhulpen in het algemeen. Hieruit komt dat de formulering, de thema's, de

gebruikte woorden en de richting van de stelling allemaal invloed kunnen hebben op de interpretatie en antwoorden van de kiezer die de stemhulp gebruikt (Walgrave et al. 2009: 1162). Echter, deze dataset geeft wel een goede basis om de partijen te vergelijken omdat er specifiek is gekeken naar de lokale afdelingen van de partijen. De partijen zijn geplaatst op basis van thema's die in die gemeente belangrijk waren in 2010 en zijn allemaal vergeleken op basis van dezelfde thema's. Het alternatief is het plaatsen van de partijen op basis van de landelijke moederpartijen. Over deze verdeling van de landelijke partijen op een links/rechts schaal is wel enige overeenkomst in de literatuur. De plaatsing gebeurt dan echter niet op basis van de lokale thema's en daarnaast moeten lokale partijen er nog tussen geplaatst worden. Dit zal dan moeten gebeuren op basis van verkiezingsprogramma's of berichten in de media, wat bij Kieskompas ook gebeurd is. Het voordeel van de data van Kieskompas is daarnaast dat er precieze afstand tussen de partijen te berekenen is.

2.2. Casusselectie

Bij het selecteren van gemeenten die meegenomen worden in het onderzoek is het van belang om te zorgen voor een goede spreiding op verschillende vlakken. Dit is van belang omdat het onderzoek dan representatief is voor Nederland en daardoor niet alleen toepasbaar op de gemeenten die meegenomen zijn in het onderzoek, maar ook op de rest van de Nederlandse gemeenten. Er moet onder andere spreiding zijn over de grootte van de gemeenten; zowel kleine als grote gemeenten moeten worden meegenomen. Daarnaast is een redelijke spreiding van de geografische ligging van de gemeenten van belang, er moeten niet alleen Randstedelijke gemeenten worden meegenomen, maar ook uit andere delen van het land. Verder is het bijvoorbeeld ook van belang dat er een spreiding is in de partijen die in deze gemeenten actief zijn. Er zijn bijvoorbeeld gemeenten waar een lokale partij de grootste partij is, het is belangrijk dat ook zulke gemeenten geselecteerd worden. Ten slotte is het voor dit onderzoek van belang dat er genoeg gemeenten zijn waarvan het college is gevallen en er genoeg gemeenten zijn waarvan het college niet is gevallen.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een al bestaande dataset van Kieskompas. Kieskompas heeft in 2010 voor de gemeenteraadsverkiezingen voor ongeveer zestig gemeenten een stemhulp gemaakt en de gemeenten die toen meededen aan dat project zijn meegenomen in dit onderzoek. Hierdoor is niet van te voren op alle bovenstaande

spreidingen gelet, echter de dataset is hier wel op gecontroleerd. De meegenomen gemeenten zijn goed verspreid over Nederland, hoewel er wel meer gemeenten uit het midden en zuiden van het land meedoen dan uit het noorden. De meeste gemeenten liggen in Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland. Ook worden er nog veel gemeenten uit Flevoland, Noord-Brabant, Overijssel, Utrecht en Limburg behandeld. Uit Zeeland, Drenthe en Friesland is voor elke provincie één gemeente meegenomen. Er zijn geen gemeenten uit de provincie Groningen. Ook qua inwonertal is de spreiding behoorlijk goed, hoewel er in verhouding iets teveel grote gemeenten zijn en iets te weinig kleine gemeenten. Dit verschil komt waarschijnlijk door het budget van de gemeenten. Kleine gemeenten hebben minder geld om een Kieskompas aan te kopen. Er zijn vier grote steden meegenomen met meer dan 300.000 inwoners. Ongeveer een kwart van de meegenomen gemeenten heeft inwoneraantallen tussen de 100.000 en 200.000. De rest, tweede derde van de gemeenten, heeft inwoneraantallen tussen de 10.000 en 100.000, waarbij de aantallen gelijkmatig oplopen. Er zijn geen gemeenten met minder dan 10.000 inwoners meegenomen in het onderzoek. Meerdere van de onderzochte gemeenten hebben een coalitie met als (één van de) grootste partij een lokale partij, dit zijn gemeenten zoals Bergen en Hellevoetsluis. Van de geanalyseerde gemeenten heeft ongeveer een kwart te maken gehad met een beëindigde coalitie. Er bleken geen minderheidscoalities in de dataset te zitten, minderheidscoalities komen in Nederlandse gemeenten nauwelijks voor (Korsten en Schoenmaker 2008: 12). Er zitten wel veel gemeenten tussen die een *oversized* coalitie hebben. De onderzochte gemeenten zijn te vinden in tabel 1, de gemeenten waarbij de coalitie is gevallen zijn dikgedrukt.

Tabel 1 - Lijst van onderzochte gemeenten

Achtkarspelen	Lansingerland
Alkmaar	Leiden
Almere	Lelystad
Alphen aan den Rijn	Lochem
Amsterdam	Maastricht
Apeldoorn	Nijmegen
Arnhem	Noordoostpolder

Bergen NH	Oirschot
Bladel	Oosterhout
Bunschoten	Ouder-Amstel
Capelle a/d IJssel	Purmerend
Castricum	Raalte
De Bilt	Rheden
Delft	Rijswijk
Den Haag	Rotterdam
Deventer	Sittard-Geleen
Doetinchem	Spijkensisse
Dordrecht	Utrecht
Drechterland	Utrechtse Heuvelrug
Dronten	Valkenswaard
Ede	Veenendaal
Enschede	Veere
Epe	Venlo
Haarlemmermeer	Wageningen
Harderwijk	Wassenaar
Heemstede	Weert
Hellevoetsluis	Wijchen
Hilversum	Woerden
Hoogeveen	Zaanstad
Horst aan de Maas	Zeist
Houten	Zwolle

Zoals gezegd zullen er dus iets meer dan zestig gemeenten mee worden genomen in het onderzoek. Van deze gemeenten zal één raadsperiode, 2006-2010, worden geanalyseerd. Er is hiervoor gekozen omdat de gemeenten een behoorlijk goede representatie zijn voor Nederland en daardoor zal dit voldoende zijn voor een betrouwbaar resultaat. De raadsperiode 2002-2006 is niet meegenomen omdat de data hiervoor niet beschikbaar was. Op meerdere manieren is er geprobeerd om hier informatie over te

krijgen, maar op gemeentelijke websites wordt hier bijvoorbeeld niets over bewaard. Ook zijn de onderzoeken, die gebruikt zijn om informatie over het vallen van de coalities te verzamelen, niet beschikbaar voor 2002, 2003 en 2011. Hierdoor kon ook de periode 2010-2012 niet worden meegenomen in het onderzoek.

2.3. Dataverzameling

Om het onderzoek uit te voeren en de hypotheses te kunnen testen is er verschillende informatie nodig. Van de gemeenten moet uiteraard bekend zijn uit welke partijen de coalities bestonden en of deze zijn gevallen of niet. Daarnaast is van belang om het zetelpercentage per partij binnen de gemeente te weten, hiermee kan worden getest of een coalitie een minderheids-, *minimal winning*, of *oversized* coalitie was. Ten slotte is het van belang om de ideologische afstand tussen de partijen te kunnen meten.

De dataset die beschikbaar is gesteld door Kieskompas bevat veel informatie die nodig is om de analyse uit te voeren. Allereerst stond hierin veel informatie over de coalities in de gemeenten tussen 2006 en 2010. Omdat dit niet helemaal compleet was en er ook geen informatie in stond over gevallen coalities, zijn deze coalities gecontroleerd aan de hand van partijwebsites en nieuwsberichten in lokale media. Vaak was het coalitieakkoord of collegeprogramma via één van deze bronnen te verkrijgen waardoor de data hierover aangevuld kon worden. De dataset bevat niet het zetelpercentage, maar de percentages stemmen die de partijen hebben gekregen bij de verkiezingen. Omdat voor een coalitiemeerderheid het zetelpercentage van belang is, zijn de uitslagen van de raadsverkiezingen van 2006 van de website van de Kiesraad gehaald. Ten slotte bevat de dataset de plaatsingen van de partijen op het Kieskompas voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2010. Dit gaat om plaatsingen op een links/rechts schaal en op een progressief/conservatief schaal. Deze plaatsingen zullen worden gebruikt om de ideologische afstand binnen een coalitie te meten. De ideologische spreiding van de coalitie wordt bepaald door de standaarddeviatie te nemen van de plaatsingen van alle partijen binnen de coalitie, dit is namelijk de variatie binnen de coalitie en kan hierdoor goed aangeven wat de ideologische spreiding is binnen de coalitie.

Voor dit onderzoek is het uiteraard ook van belang om te weten of de coalities in de onderzochte gemeenten standgehouden hebben. Om hier achter te komen zijn de

wethoudersonderzoeken van Bouwmans (2007, 2008, 2009, 2010a en 2011a) gebruikt. Deze onderzoeken geven een overzicht van alle gevallen wethouders per jaar. Uiteraard zijn niet alle gevallen wethouders van belang, in de meeste gevallen wordt een vertrokken wethouder vervangen door een wethouder van dezelfde partij. Echter de beschrijving van elk geval geeft duidelijk aan of er sprake is van een partijwissel of juist niet. Als er sprake is van een partijwissel of de beschrijving is niet duidelijk genoeg, dan is er verder gezocht naar nieuwsberichten over deze gebeurtenis en de gevolgen daarvan. Hierdoor kon worden bepaald of de coalitie in dezelfde samenstelling of in een andere samenstelling is doorgegaan.

2.4. Bronvergelijking

Naast de kwantitatieve analyse zoals die hierboven is besproken is het ook interessant om op een andere manier te kijken naar de gemeenten waarvan het college niet duurzaam is gebleken. Er zal specifiek gekeken worden naar de factoren die in die gemeenten gespeeld hebben bij uit elkaar vallen van de coalitie. Dit is een andere manier om te kijken wat voor coalities een grotere kans hebben om duurzaam te zijn en in hoeverre coalitietheorieën daarop toepasbaar zijn. Door de belangrijkste factoren per gemeente bij elkaar te zetten en dit voor de veertien gemeenten te vergelijken kan bijvoorbeeld blijken of een verschil in standpunt vaak een reden is om uit elkaar te gaan. Daarentegen kan ook blijken dat hele andere factoren, die niets met coalitietheorie te maken hebben, juist vaak een belangrijke rol spelen. Het onderzoek is echter wel beperkt, omdat het zich alleen richt op de colleges die wel uit elkaar zijn gegaan en niet vergelijkt met colleges die zijn blijven zitten.

Om dit te onderzoeken zullen er drie verschillende bronnen met elkaar vergeleken worden. Allereerst zijn er de onderzoeken van Bouwmans (2007, 2008, 2009, 2010a en 2011a). Hierin worden alle gevallen coalities besproken met daarbij een hele korte samenvatting van wat er is gebeurd. Juist omdat deze omschrijving zo kort is kan alleen de allerbelangrijkste factor hierin worden meegenomen. Ten tweede is er naar alle griffies van de onderzochte gemeenten gemailld met de vraag wat zij dachten dat de twee á drie belangrijkste factoren waren voor het vallen van dat college. Niet van elke gemeente is er een antwoord op de vraag gekomen; in één geval was de griffier van destijds al overleden en in een paar gevallen bleef een reactie uit. Ten slotte is er gezocht in regionale kranten naar

artikelen over de politieke gebeurtenissen rondom het vallen van de coalitie. Ook hier verschilde de hoeveelheid informatie die per gemeente te vinden was. Over grote steden als Rotterdam en Utrecht kwamen veel artikelen naar voren, terwijl er bijvoorbeeld over Rheden maar één artikel te vinden was. Omdat deze drie bronnen allemaal vanuit een andere positie naar de situatie hebben gekeken, zal dit een duidelijk beeld geven van wat er is gebeurd en wat daarbij de belangrijkste factoren waren van de uiteindelijke breuk.

Hoofdstuk 3 - Analyse en Resultaten

De analyse van het kwantitatieve deel van het onderzoek is gedaan aan de hand van een discriminantanalyse. In de eerste paragraaf zal besproken worden hoe dit is gedaan en wat de resultaten daarvan zijn. Duidelijk zal worden of coalitietheorieën in staat zijn te voorspellen welke coalities duurzamer zijn en welke invloed de drie indicatoren daarop hebben. In de tweede paragraaf zullen de resultaten van het andere onderzoek besproken worden. Daar zal worden gekeken welke factoren daadwerkelijk van belang waren bij het vallen van coalities in de onderzochte gemeenten.

3.1. Discriminantanalyse

Om het onderzoek uit te voeren is de eerdergenoemde data geanalyseerd. Bij deze analyse is gekeken of er verschillen te zien zijn tussen coalities die niet tussentijds beëindigd zijn en coalities die wel tussentijds beëindigd zijn. Dit wordt gedaan aan de hand van discriminantanalyse, omdat er in dit onderzoek sprake is van een binominale categorische afhankelijke variabele. Dit betekent dat de afhankelijke variabele, de duurzaamheid van de coalitie, twee mogelijke uitkomsten heeft; de coalitie is duurzaam en wordt dus niet voortijdig beëindigd, of de coalitie is niet duurzaam en wordt wel voortijdig beëindigd. Discriminantanalyse zorgt voor een functie die moet voorspellen in welke van de groepen van de afhankelijke variabele een case valt. Daarna wordt gekeken of deze functie deze toewijzing in groepen significant kan voorspellen door de daadwerkelijke plaatsing te vergelijken met de plaatsing door de functie.

De discriminantanalyse is uitgevoerd met als afhankelijke variabele de duurzaamheid van coalities in gemeenten en vier onafhankelijke variabelen waarvoor is getoetst of zij invloed hebben op deze duurzaamheid, namelijk of de coalitie oversized is, hoeveel partijen de coalitie heeft, hoeveel ideologisch verschil er is op een links/rechts schaal, en hoeveel ideologisch verschil de coalitie heeft op een progressief/conservatief schaal. De discriminantfunctie met de ongestandaardiseerde coëfficiënten die uit de analyse komen ziet er zo uit:

$$D = (1,55 \times oversized) + (-1,12 \times partijen) + (-1,96 \times links/rechts) + (3,05 \times progressief/conservatief) + 2,45$$

De D bepaalt in welke groep, duurzame coalitie of niet duurzame coalitie, een case valt. Als D positief is verwacht het model dat de coalitie duurzaam is, als D negatief is verwacht het model dat de coalitie niet duurzaam is. Deze analyse blijkt echter niet significant te zijn ($p=0,707$), dit was misschien te verwachten omdat het aantal cases dat meegenomen is in de analyse niet heel hoog was. Echter, ook een canonical correlatie van 0,191 is niet erg hoog, dit betekent dat dit model slechts 3,6% van de gevallen verklaard. Er kan gezegd worden dat deze variabelen waarschijnlijk geen duidelijke invloed hebben op de duurzaamheid van coalities. Om toch de hypothesen nog te testen wordt er nog wel gekeken naar de functiecoëfficiënten, daarbij in acht nemend dat de invloed niet erg hoog is.

Zoals eerder ook besproken kon de eerste hypothese, minderheidscoalities hebben een grotere kans om te vallen dan meerderheidscoalities, niet getest worden omdat er gewoonweg geen gevallen zijn waarbij een gemeente een minderheidscoalitie had. Dit is niet alleen in de onderzochte gemeenten zo, maar in heel Nederland komt dit bijna niet voor. De tweede hypothese ging over *oversized* coalities ten opzichte van *minimal winning* coalities, de hypothese was dat *oversized* coalities een grotere kans hebben om te vallen dan *minimal winning* coalities. Als er gekeken wordt naar de uitkomst van de discriminantanalyse wordt deze hypothese niet ondersteund. Volgens het model verhoogt een *oversized* coalitie juist de kans op een duurzame coalitie. De derde hypothese, coalities met meer partijen hebben een grotere kans om te vallen dan coalities met minder partijen, wordt wel ondersteund door het model. Deze twee uitkomsten lijken tegenstrijdig, maar dit hoeft niet zo te zijn. In gemeenten waar veel partijen in de gemeenteraad zitten, en waarbij de raadzetels versnipperd zijn over deze partijen, heeft een coalitie veel partijen nodig om een meerderheid te halen. In andere gemeenten geldt misschien dat een coalitie met drie partijen al *oversized* kan zijn, omdat er twee partijen zijn met veel raadszetels.

De laatste hypothese, coalities met een grote ideologische spreiding hebben een grotere kans om te vallen dan coalities met een kleine ideologische spreiding, is het moeilijkste te toetsen met deze uitkomsten. Er zitten namelijk twee indicatoren in de discriminantfunctie die de invloed van de ideologische spreiding van de coalitie meenemen, en deze twee geven allebei invloed in een andere richting aan. Een grote ideologische spreiding op een links/rechts schaal beïnvloedt de verwachte duurzaamheid van een

coalitie negatief, zoals de hypothese ook verwacht, echter een grote ideologische spreiding op een progressief/conservatief schaal zou de verwachte duurzaamheid van een coalitie positief beïnvloeden, tegen de hypothese in. Één van deze twee indicatoren uit het model halen zorgt echter niet voor hogere significantie (respectievelijk $p=0,805$ en $p=0,681$).

3.2. Factoren van Coalitiebeëindiging

De bovenstaande resultaten geven aan dat het gebruik van coalitietheorieën niet de meest geschikte manier is om te voorspellen of coalities duurzaam zullen zijn. Het is daarom ook interessant om te kijken wat de oorzaken zijn van het vallen van de coalities in de gemeenten die in dit onderzoek zijn geanalyseerd. Vaak gebeurt dit door een combinatie van allerlei factoren. De vraag is echter wat voor factoren het meest van belang zijn. Dit kunnen bijvoorbeeld belangrijke onderwerpen zijn waarover de coalitiepartijen het niet eens kunnen worden. Een andere mogelijke oorzaak zijn verstoorde persoonlijke verhoudingen, waardoor het vertrouwen weg is tussen één of meerdere wethouders en de raad, of binnen het college onderling. Zoals beschreven wordt dit onderzocht aan de hand van drie soorten bronnen; de wethoudersonderzoeken van Bouwmans (2007, 2008, 2009, 2010a en 2011a), artikelen in regionale kranten, en op basis van reacties van griffiers van de onderzochte gemeenten.

Wat direct opvalt als de beschrijvingen van Bouwmans achter elkaar worden gezet, is dat er in bijna de helft van de gevallen gesproken wordt over een vertrouwensbreuk. Tussen wie deze breuk zich dan voordoet, verschilt echter wel in bijna alle gevallen. In één van de gemeenten stapt bijvoorbeeld een wethouder op, omdat zijn partij de coalitie niet meer zag zitten, terwijl in een andere gemeente de wethouder het vertrouwen verliest van de raad en de rest van het college. De achterliggende redenen van deze vertrouwensbreuken zijn al net zo divers, dat blijkt ook uit de antwoorden die de griffiers hebben gegeven. Zo was er bijvoorbeeld een geval waarbij er geen vertrouwen meer was in een wethouder omdat hij al verschillende malen “steekjes had laten vallen”. Het onderwerp waardoor hij uiteindelijk moest aftreden, en de coalitie uit elkaar viel, was slechts de druppel die de emmer deed overlopen. Daar tegenover staat een andere coalitie, waar door interne verdeeldheid bij één van de coalitiepartijen het vertrouwen in die partij als coalitiepartner werd opgezegd. De interne verdeeldheid van één van de coalitiepartijen komt vaker voor als oorzaak van een breuk van een coalitie. De griffier van één van de gemeenten gaf bijvoorbeeld aan dat één

van de twee fracties van de coalitiepartijen intern zo verdeeld was dat de fractie uiteindelijk het vertrouwen in de eigen wethouder opzegde.

Een andere vaak voorkomende reden van een coalitiebreuk is een verschil in opvatting binnen de coalitie. Over een bepaald onderwerp kan dan binnen de coalitie geen overeenstemming bereikt worden, waardoor de coalitie uiteindelijk valt. In één van de onderzochte gemeenten stapte de partij uit de coalitie omdat de fractie het niet eens was met een besluit van het college. De griffier van deze gemeente en Bouwmans geven alleen aan dat het om dat specifieke besluit ging, in een interview met de fractievoorzitter van deze partij in een regionale krant blijkt echter dat de partijfractie al langer moeite had met de koers van het college. Het was volgens hen wachten op het volgende probleem, waardoor de fractie het vertrouwen in het college zou opzeggen. Opvallend is ook dat de fractievoorzitter in dat interview aangeeft dat de coalitie zo breed was dat er geen rekening werd gehouden met fractiestandpunten. Dit zou kunnen verklaren dat uit de discriminantanalyse aangeeft dat een *oversized* coalitie de kans vergroot op een duurzame coalitie. Een specifiek voorbeeld van een gemeente waarbij coalitiepartijen zo verdeeld zijn dat zij de coalitie laten vallen, is Rotterdam. Het onderwerp van discussie was stadsadviseur Tariq Ramadan. De VVD wilde dat hij ontslagen zou worden, GroenLinks was het hier niet mee eens. De verschillende krantenartikelen laten zien dat de VVD tijdens het debat over dit onderwerp de ingediende motie over het ontslag van Ramadan erg afzwakten. Uiteindelijk voelden de VVD wethouders zich hierdoor gedwongen om op te stappen.

Ten slotte kan een college er ook zelf voor zorgen dat zij valt. De toenmalige griffier van één van de onderzochte gemeenten geeft aan dat het college door “onhandigheid en eigenwijsheid”, en ook door “gebrek aan respect voor de gemeenteraad” zichzelf in moeilijkheden heeft gebracht, er waren volgens hem helemaal geen achterliggende andere problemen. Ook meerdere artikelen in het regionale dagblad geven aan dat het vertrek van de wethouders niet nodig was en dat het conflict eigenlijk de val niet waard was.

Op de vraag wat er voor zorgt dat deze coalities zijn gevallen is dus een complex antwoord nodig. Allereerst heeft het met vertrouwen te maken, er moet vertrouwen zijn tussen de coalitiepartijen, binnen het college, tussen het college en de coalitiefracties, en binnen de coalitiefracties. Dit vertrouwen kan worden geschaad door problemen binnen een coalitiepartij en door fouten van wethouders. Dit heeft allemaal niets te maken met

bijvoorbeeld coalitiegrootte, en geeft dus aan dat coalitietheorieën in deze gevallen niet geschikt zijn om de duurzaamheid van een coalitie te voorspellen. Ten tweede kan er een conflict ontstaan over een specifiek onderwerp, als er tussen de coalitiepartijen geen overeenkomst mogelijk is over een belangrijke kwestie kan dit ook leiden tot een coalitiebreuk. Deze kwesties kunnen vaak voortkomen uit ideologische verschillen tussen partijen. Dit geeft aan dat ideologie toch nog een belangrijke rol kan spelen bij de duurzaamheid van een coalitie.

Conclusie en Discussie

De resultaten van de discriminantanalyse laten zien dat de coalitievormingstheorieën niet in staat zijn om te voorspellen hoe duurzaam een coalitie is. De factoren die meegenomen worden in de analyse wijzen ook niet allemaal de richting op die verwacht was. De verwachting was dat een *oversized* coalitie met veel partijen en een grote ideologische spreiding een grotere kans had om niet duurzaam te zijn. Echter de indicatoren van de ideologische spreiding wijzen allebei een andere kant op, en een *oversized* coalitie zou juist wel een grote kans hebben om duurzaam te zijn. Bijna tweedederde van de onderzochte gemeenten had ook een *oversized* coalitie, waarbij de partijen die in sommige coalities zaten meer dan tachtig procent van de zetels in de raad hadden. Dit zou misschien nog te maken kunnen hebben met het afspiegelingscollege dat lange tijd traditie was in Nederlandse gemeenten, daarbij is de samenstelling van het college in verhouding zo veel mogelijk gelijk aan de samenstelling van de gemeenteraad. Het tweede onderzoek laat zien dat gebrek aan vertrouwen of een onoverbrugbaar verschil in opvatting over beleid de twee belangrijkste oorzaken van een coalitiebreuk zijn. Het gebrek aan vertrouwen kan komen door optreden van individuele wethouders of door verstoorde politieke verhoudingen.

De uitkomsten van het tweede onderzoek zijn vergelijkbaar met de resultaten van de verschillende onderzoeken naar vertrekkende wethouders, zoals in de *Staat van het Bestuur*. Daar werden drie factoren onderscheiden; politieke verhoudingen, prestaties van wethouders en persoonlijke overwegingen (2006: 121). Ook Bouwmans (2011a: 31) zag verstoorde verhoudingen tussen coalitiepartijen of bestuurders als één van de belangrijkste oorzaken van coalitiecrises. Dit geeft misschien ook duidelijk aan waarom de uitkomst van de discriminantanalyse is dat coalitievormingstheorieën niet geschikt zijn om de duurzaamheid van coalities te voorspellen, omdat het vaak gaat om de meer persoonlijke onderlinge verhoudingen binnen de coalitie. Verschil in opvatting over beleid komt in Bouwmans (2011a) en *Staat van het Bestuur* (2006) niet terug. Daarentegen geven Bouwmans (2011a: 31) en Korsten en Schoenmaker (2011: 30) wel aan dat veel partijen binnen een coalitie zorgt voor instabiliteit, iets wat ook uit het eerste onderzoek kwam.

Er waren met betrekking tot de coalitietheorieën verschillende redenen om dit onderzoek uit te voeren. Allereerst de reikwijdte van de theorieën, de vraag was dan of ze ook geschikt waren om te voorspellen wat de duurzaamheidskans van een coalitie is. Uit het

onderzoek is gebleken dat dit maar voor een klein deel van toepassing is. De vraag is natuurlijk of dat komt doordat dit onderzoek met gemeenten is gedaan, en niet op nationaal niveau, waar de theorieën op gebaseerd zijn.

Dit geldt ook voor één van de andere redenen, namelijk het testen van de theorieën met meer cases die institutioneel goed vergelijkbaar zijn. Uit het onderzoek blijkt dat er veel coalities in gemeenten *oversized* zijn, dit is niet wat de coalitietheorieën van Riker (1962) en De Swaan (1973) voorspellen. Dit zou kunnen betekenen dat de theorieën ook niet goed te gebruiken zijn om te voorspellen welke coalities zich zullen vormen, het oorspronkelijke idee achter de theorieën. Maar om dit te kunnen zeggen, moet wel duidelijk zijn dat coalities op lokaal niveau zich niet onderscheiden van coalities op nationaal niveau.

Dit uitzoeken was de derde reden van het onderzoek. De twee hierboven genoemde uitkomsten uit het onderzoek, veel *oversized* coalities en beëindiging van coalities door politieke verhoudingen, laten eigenlijk al zien dat er toch een redelijk verschil bestaat tussen lokale coalities en nationale coalities. Daarnaast is er nog een ander opvallend punt dat laat zien dat er echt een verschil is tussen lokale en nationale coalities. Uit beide analyses blijkt namelijk dat ideologie op lokaal niveau niet een heel belangrijke rol speelt. Zoals eerder aangegeven kwamen volgens Timmermans en Andeweg (2000: 387) bijna alle vroegtijdige coalitiebeëindigingen in Nederland door beleidsconflicten tussen coalitiepartijen, terwijl dit op lokaal niveau dus veel minder het geval is. De vraag is dan, waar dit verschil vandaan komt. Het belangrijkste verschil zit in de inhoud en het abstractieniveau van het beleid waarover besloten moet worden. Op lokaal niveau hoeven er bijvoorbeeld minder beslissingen te worden genomen op het gebied van sociale zekerheid. Vaak moeten er meer besluiten worden gemaakt over hele praktische zaken, zoals het aanleggen van een weg of het bouwen van huizen op een bepaalde plek. Dit zijn minder vraagstukken waarvoor standpunten sterk gestuurd worden door ideologie. De verschillen tussen lokale en nationale coalitievraagstukken zorgen ervoor dat er voor lokale coalities misschien andere theorieën nodig zijn dan voor nationale coalities. Theorieën gebaseerd op gemeentelijke coalities zullen beter werken om coalitievorming en coalitiebeëindiging te voorspellen.

De bovenstaande conclusies zijn gebaseerd op het uitgevoerde onderzoek, maar hierbij zijn wel een aantal kanttekeningen te plaatsen. De uitkomsten van de discriminantanalyse zouden bijvoorbeeld beïnvloed kunnen zijn doordat het aantal

gemeenten dat is meegenomen in de analyse niet heel hoog was. Ook de verhouding tussen het aantal gemeenten waarvan de coalitie wel voortijdig beëindigd was, en het aantal gemeenten waar dit niet is gebeurd, was niet ideaal. Zeker het aantal gemeenten waarvan de coalitie wel voortijdig beëindigd was had hoger mogen zijn. Toch geeft dit onderzoek een relatief goed beeld van de coalitiebeëindigingen in Nederlandse gemeenten. Dat de uitkomsten van de tweede analyse redelijk overeenkomen met de uitkomsten van onderzoeken als *Staat van het Bestuur* (2006) en Bouwmans (2011a), laat zien dat de gemeenten waarvan de coalitie is gevallen wel een goede representatie geven van gemeenten waar coalities vroegtijdig beëindigd worden. Niettemin was de toevoeging van meer cases goed geweest voor de betrouwbaarheid en significantie van het onderzoek.

Een tweede vraag met betrekking tot de uitvoering van het onderzoek heeft te maken met de methode. De vraag is dan of een andere methode tot andere resultaten zou hebben geleid. De kans hierop met betrekking tot de coalitievormingstheorieën is klein, omdat is gebleken dat Nederlandse gemeenten relatief veel *oversized* coalities hebben, die daarnaast minder te maken hebben met grote ideologische kwesties. Gemeentelijke coalities voldoen dus in ieder geval al minder aan deze theorieën. De vraag van dit onderzoek was echter welke coalities een grotere duurzaamheidskans hebben. Deze vraag is natuurlijk ook op andere manieren te beantwoorden door naar andere aspecten van coalities te kijken. Het zou bijvoorbeeld relevant kunnen zijn om te kijken naar de personen die een belangrijke rol hebben in de coalitie, omdat is gebleken dat politiek vertrouwen, ook persoonlijk, belangrijk is voor een duurzame coalitie.

De laatste vraag met betrekking tot het onderzoek is of de resultaten te generaliseren zijn. Voor Nederland waarschijnlijk wel. Eerder is al uitgebreid besproken dat de gemeenten die meegenomen zijn in het onderzoek een goede representatie zijn van Nederland. Daarnaast gaf, zoals eerder gezegd, de tweede analyse een goede overeenkomst van onderzoeken die landelijk zijn gedaan naar vertrekkende wethouders. Voor Europa is het een heel ander verhaal. De institutionele verschillen tussen Europese landen zijn op het gebied van gemeentelijke politiek groot. Het vergelijken van gemeentelijke coalities over deze landen is daarom moeilijk (Mellors en Pijnenburg 1989: 304). Daarom zullen de resultaten van dit onderzoek niet of moeilijk toepasbaar zijn in andere (Europese) landen.

De toename van het aantal vroegtijdig beëindigde coalities in Nederlandse gemeenten van de afgelopen jaren zal de komende jaren waarschijnlijk niet tot stilstand komen. De versplintering van de politiek in algemene zin en van de gemeenteraden in specifieke zin zorgen ervoor dat het gemiddelde aantal partijen in de lokale coalities alleen maar zal toenemen. Uit dit onderzoek, en ook uit de onderzoeken van Bouwmans (2011a: 31) en Korsten en Schoenmaker (2011: 30), komt dat coalities met veel partijen een grotere kans hebben om vroegtijdig te stranden. Daarnaast staan er nog een paar belangrijke ontwikkelingen op de planning voor de gemeenten. Het kabinet Rutte II wil het aantal gemeenten verminderen en veel meer beslissingen op het gebied van sociale zekerheid bij de gemeenten neerleggen. Dit laatste zou er echter voor kunnen zorgen dat de klassieke ideologieën belangrijker worden in de gemeentepolitiek. Misschien dat dan dit onderzoek nog een keer herhaald moet worden en dan zal de uitkomst misschien wel anders zijn.

Bibliografie

- Bäck, H. (2003). Explaining and predicting coalition outcomes: Conclusions from studying data on local elections. *European Journal of Political Research* 42: 441–472.
- Bouwmans, H. (2005). De macht aan de raad. *Binnenlands Bestuur* 07-01-2005: 25-33.
- Bouwmans, H. (2006). 90 gevallen. *Binnenlands Bestuur* 06-01-2006.
- Bouwmans, H. (2007). Kopje onder. *Binnenlands Bestuur* 05-01-2007.
- Bouwmans, H. (2008). Gestruikeld. *Binnenlands Bestuur* 04-01-2008: 28-33.
- Bouwmans, H. (2009). Vallende wethouders. *Binnenlands Bestuur* 08-01-2009.
- Bouwmans, H. (2010a) Exit wethouders. *Binnenlands Bestuur* 08-01-2010: 27-37.
- Bouwmans, H. (2010b). Politieke onrust het grootst in Brabant, Gelderland en Zuid-Holland. *Binnenlands Bestuur* 19-02-2010: 12-13.
- Bouwmans, H. (2011a). Geen vrije val. *Binnenlands Bestuur* 07-01-2011: 25-31.
- Bouwmans, H. (2011b). Elkaar geen kunstjes flikken. *Binnenlands Bestuur* 07-01-2011: 32-35.
- Damgaard, E. (2008) Cabinet termination. In: Strøm, K., W.C. Müller en T. Bergman, *Cabinets and coalition bargaining: the democratic life cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 301-326.
- Denters, B. (1985). Towards a conditional model of coalition behaviour. *European Journal of Political Research* 13: 295–309.
- Diermeier, D. en A. Merlo (2000). Government turnover in parliamentary democracies. *Journal of Economic Theory* 94: 46-79.
- Gravdahl, H.P. (1998). Consensual coalitions? Coalition formation in Norwegian municipalities. *Scandinavian Political Studies* 21(4): 307-323.
- Kieskompas (2010). Veelgestelde vragen. Op: <http://gemeente.kieskompas.nl/faq/> (25-05-2013)
- Kiesraad (2006). Verkiezingsuitslagen Gemeenteraad 2006. Op: <http://www.verkiezingsuitslagen.nl> (28-05-2013).
- Korsten, A.F.A. (2008). De wind ging liggen. *Paper ten behoeve van het Congres 'Staat van de dualisering'*.

Korsten, A. en M. Schoenmaker (2008). *Sterke Colleges: De kracht van colleges van burgemeester en wethouder in 37 adviezen*. 's-Gravenhage: Reed Business.

Korsten, A. en M. Schoenmaker (2011). Gezond bestuur en bestuurlijke probleemgemeenten. Tijd voor de bestuursschout?. *Bestuurswetenschappen* 3: 28-49.

Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy*. New Haven, CT: Yale University Press.

Lupia, A. en K. Strøm (1995). Coalition termination and the strategic timing of parliamentary elections. *The American Political Science Review* 89(3): 648-665.

Martin, L.W. en R.T. Stevenson (2001). Government formation in parliamentary democracies. *American Journal of Political Science* 45(1): 33-50.

Mellors, C. en B. Pijnenburg (1989). *Political Parties and Coalitions in European Local Government*. Londen: Routledge.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2006). *Staat van het Bestuur 2006*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2008). *Staat van het Bestuur 2008*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2010). *Staat van het Bestuur 2010*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2012). *Staat van het Bestuur 2012*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Mitchell, P. en B. Nyblade (2008). Government formation and cabinet type. In: Strøm, K., W.C. Müller en T. Bergman, *Cabinets and coalition bargaining: the democratic life cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 201-235.

Müller, W.C. en K. Strøm (2000) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Narud, H.M. en K. Strøm (2000). Norway: A fragile coalition order. In: Müller, W.C. en K. Strøm (2000) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 158-191.

Pous, I. de (2012). Wetenschappers waarschuwen voor kieswijzer als stemhulp. *De Volkskrant* 05-09-2012. Op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/10637/VK-Dossier-Verkiezingen-van-2012/article/detail/3311375/2012/09/05/Wetenschappers-waarschuwen-voor-gebruik-kieswijzer-als-stemhulp.dhtml> (15-04-2013)

Riker, W.H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, Publishers.

Rosema, M. (2006). Kieshulpjes / Vragen waar de kiezer niet verder mee komt. *Trouw* 20-11-2006. Op:

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1484176/2006/11/20/Kieshulpjes-Vragen-waar-de-kiezer-niet-verder-mee-komt-opinie.dhtml> (15-04-2013).

Saalfeld, T. (2000). Germany: Stable parties, chancellor democracy, and the art of informal settlement. In: Müller, W.C. en K. Strøm (2000) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 32-85.

Saalfeld, T. (2008) Institutions, chance, and choices. In: Strøm, K., W.C. Müller en T. Bergman, *Cabinets and coalition bargaining: the democratic life cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 327-368.

Skjæveland A., S. Serritzlew en J. Blom-Hansen (2007). Theories of coalition formation: An empirical test data from Danish local government, *European Journal of Political Research* 46: 721-745.

Steunenberg, B. (1992). Coalition theories: Empirical evidence for Dutch municipalities. *European Journal of Political Research* 22: 245–278.

Strøm, K., W.C. Müller en T. Bergman (2008). *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Swaan, A. de, (1973). *Coalition Theories and Cabinet Formations*. Amsterdam: Elsevier.

Timmermans, A. En R.B. Andeweg (2000). The Netherlands: Still the politics of accommodation?. In: Müller, W.C. en K. Strøm (2000) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press: 356-398.

Tops, P.W. (1989). *Afspiegeling en Afspraak*. Den Haag: VUGA.

Walgrave, S., M. Nuytemans en K. Pepermans (2009). Voting aid applications and the effect of statement selection. *West European Politics*, 32 (6): 1161-1180.